

*Петрова Озель Л. П.,**orcid.org/0000-0002-5091-7066**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри українознавства і лінгводидактики**Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

ТОПОНІМИ В СИСТЕМІ ЛІНГВОКРАЄЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ТА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті визначено місце топонімії в системі лінгвокраєзнавчої лексики – діалектизмів, етнізмів, катойконімів, фольклоронімів як одиниць, що репрезентують у літературно-художніх текстах духовну й матеріальну культуру народу в її місцевих різновидах. Поряд із основними функціями, найбільш репрезентативними у фольклорних та літературно-художніх текстах (визначення місця об'єкта чи події, номінативно-ідентифікаційна, інформативно-пізнавальна, емоційно-експресивна), топоніми відіграють роль як одиниць, що актуалізують широку систему лінгвокраєзнавчої семантики: характеризують природні ландшафти різних територій і регіонів, створюють художнє тло для представлення персонажів та їх походження; завдяки закріпленню за ними позатекстовий та контекстний історико-культурологічний, зокрема краєзнавчий інформації, постають як ключові, концептуальні одиниці.

Матеріалом для дослідження стали топоніми у фольклорних та літературно-художніх текстах різних періодів; теоретичною основою розвідки – праці вітчизняних лінгвістів, провідних науковців у сфері топоніміки С. Вербича, В. Горпинича, В. Лучика, П. Чучки, М. Худаша, К. Тищенко, М. Янка, І. Муромцева, К. Цілуйка, М. Торчинського, а також О. Карпенко, Ю. Карпенка, Г. Лукаш, Г. Шотової-Ніколенко, Н. Сокол-Клепар, О. Лужецької, О. Ципердюк, В. Грещук, М. Голянич.

У ході дослідження систематизовано й проаналізовано різні за типами й структурою макро- й мікротопоніми, що репрезентують краєзнавчі ознаки – ландшафтні, адміністративно-територіальні, історичні, культурологічні. Серед найбільш вживаних та семантично значущих для відтворення краєзнавчої семантики подаються топоніми-лінгвокультуреми (*Київ, Дніпро, Кожум'яки, Харків, Гончарівка, Водолага, Конотоп, Слов'янськ, Крим, Дунай, Черемош, Запоріжжя, Волинь, Гуцульщина, Полісся, Покуття*), а також топонімія, представлена в назвах літературно-художніх текстів як особливих одиниць, що в згорненому вигляді містять концепцію твору.

У розвідці наголошено, що топонімні одиниці в літературно-художніх та фольклорних текстах як репрезентанти історико-етнографічних регіонів засвідчують лінгвокраєзнавчу специфіку творів, відіграючи роль маркерів місцевого колориту – локалізації природних ландшафтів, форм традиційного побуту, звичаїв, видів господарської діяльності, світогляду й менталітету.

Ключові слова: лінгвокраєзнавча лексика, ономастика, оніми, топоніми, діалектизми, етнізми, фольклороніми, лінгвокультурема, лінгвокраєзнавство.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку ономастичної науки в її багатоаспектних проявах та інтерпретаціях

(антропоніміка, топонімія, космоніми, міфонімія, ергоніми, хрононімія) засвідчує посилену увагу до етнокультурологічної значущості онімів, яка пов'язана із здатністю місцевих власних назв репрезентувати специфіку національної ідентичності – звичаїв, традицій, світоглядну систему, матеріальні й духовні надбання, геополітичні та історичні процеси.

Водночас актуальною видається потреба більш детального аналізу лексичних одиниць, що засвідчують місцеві колорити країв, регіонів, областей, районів України, що у своїй єдності творять оригінальну картину самобутньої української етнокультури. У колі номінацій із яскраво вираженими ознаками лінгвокраєзнавчої маркованості вирізняємо діалектизми, етнізми, катойконіми, фольклороніми, особливо різні типи власних назв, оскільки онімна лексика, зокрема твірні основи топонімів, антропонімів пов'язані з оригінальними явищами етнобуття, передачею місцевої стилістики, локальних колоритів.

Лінгвокраєзнавча специфіка топонімів особливо яскраво простежується в семантиці твірних основ, структурі, складі й стилістичних функціях мікротопонімів (назвах сіл, їх частин, малих річок, урочищ, урвищ, вулиць, провулків, хуторів, байраків, мостів, доріг, лісів) як одиниць, що представляють особливості ландшафту, етнічного складу населення, його походження, мови, історії, ментальних та етнографічних рис, отже, становлять значний інтерес для дослідження їх лінгвостилістичної та етнокультурної складових.

Об'єкт дослідження: специфічні ознаки лінгвокультури українського народу, репрезентантовані через краєзнавчі – історико-етнографічні, культурні характеристики власних географічних назв; **предмет розвідки** – топоніми як лексеми, що засвідчують етнокультурний, літературно-художній, історико-етнографічний контекст різних областей України, які у своїй різноманітності створюють цілісну, самобутню, оригінальну й автентичну лінгвокультуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Структурна, семантична та стилістична багатофункційність топонімних одиниць спричинила появу ґрунтовних мовознавчих досліджень, представлених вітчизняними науковцями С. Вербичем, В. Горпиничем, В. Лучиком, П. Чучкою, М. Худашем, К. Тищенко, М. Янком, І. Муромцевим, К. Цілуйком.

Топонімікон як система одиниць географічного, адміністративно-територіального, державного-політичного ландшафту в художньому тексті репрезентована парадигмою хоронімів, ойконімів, гідронімів, оронімів, потамонімів, багатством і різноманітністю їх складу, структури, лінгвостилістичних репрезентацій, аналізованих у працях О. Карпенко, Ю. Кар-

пенка, Г. Лукаш, О. Саврей, О. Мороз, Г. Шотової-Ніколенко, Н. Сокіл-Клепар, де відзначені найбільш вагомі семантико-стилістичні особливості номінацій, що в художній формі локалізують події і явища.

Лінгвокраєзнавчий аспект топонімів став предметом наукової уваги в працях М. Худаша [1], де проаналізовано карпатські й прикарпатські назви місцевості; географічні назви Хмельниччини дослідили М. Торчинський та Н. Торчинська [2]; мікротопонімія Південно-Західного Опілля стала предметом аналізу О. Лукецької [3; 4]; гідроніми басейну Сіверського Дінця систематизував І. Муромцев [5]; слобожанська топоніміка аналізується в працях А. Яреценка [6]; мікротопонімія Рогатинського району Закарпатської області розглядається в студіях О. Ципердюк, Я. Ошитко [7], структурно-словотвірну характеристику мікротопонімів села Підпечери Тисменецького району Івано-Франківської області подає В. Грешук [8].

Дослідження мікротопонімів О. Ципердюк вважає одним із найактуальніших напрямів сучасної ономастики, оскільки «в основі цих онімів часто лежать діалектні слова, деякі з яких не зафіксовано словниками», а також погоджується з думкою І. Скорук, відзначаючи, що мікротопонімічні одиниці «містять у собі відомості про деякі особливості конкретної місцевості, а також про рід занять, вірування, світогляд і духовну культуру людей, які створили ці назви» [7, с. 133].

Актуальність дослідження зумовлена потребою окреслення лінгвостилістичного та лексико-семантичного потенціалу топонімів як одного із найбільш репрезентативних засобів творення місцевого колориту у фольклорних та літературних контекстах, а також широкому етнокультурному дискурсі.

Мета розвідки: систематизація наукових підходів до аналізу топонімів як носіїв лінгвокраєзнавчої семантики; визначення лексико-семантичних особливостей та стилістичних функцій назв місцевостей для усвідомлення специфіки духовної й матеріальної культури, звичаїв, традицій; аналіз їх репрезентацій у художніх текстах; визначення місця топонімів у системі засобів лінгвокраєзнавства.

Виклад основного матеріалу. Традиційний і популярний у фольклорному дискурсі мотив перемоги добра, визволення від злих сил реалізується в українській народній казці «Кирило Кожум'яка» через образ майстра-ремісника, зокрема краєзнавчу й лінгвостилістичну виразність онімів центральних регіонів України (антропоніма *Кирило Кожум'яка*, топоніма *урочище Кожум'яки*): «А Кирило, вбивши змія, визволив князівну і віддав її князеві. Князь уже не знав, як йому й дякувати. Та вже з того часу й почало зватися те урочище Кожум'яками»; місце дії у казці означене також двома значущими в українській етнокультурі макротопонімами – астіонімом *Київ* і потамонімом *Дніпро*: «Колись був у Києві один князь, і був коло Києва змії...», «Як затопить в хаті, то дим аж під небеса стелиться, а як вийде на Дніпро мочити шкури (бо він кожум'яка), то не одну несе, а дванадцять разом...» [10, с. 25]. У твірній основі фольклорного антропоніма *Кожум'яка*, топоніма *урочище Кожум'яки* простежуємо семантичні зв'язки з назвами традиційних промыселів і ремесел Київщини, зокрема обробкою шкіри – чинбарством, кушнірством: *кожум'яка* «майстер, що виробляв сирицю; мнець» [9, Т. 4, с. 208]; *чинбар* «ремісник, який чинить, обробляє шкіру» [9, Т. 11, с. 325]; *кушнір* «фахівець, що вичиняє хутро із шкіри та шиє хутрянні вироби» [9, Т. 4, с. 425].

У дискурсі народної казки простежуємо, як фольклорні оніми (топоніми та антропоніми) актуалізують семантичні відтінки, пов'язані з традиціями і звичаями української матеріальної, зокрема промислово-виробничої культури Київщини, а також розширюють символічні значення майстра як захисника Києва, богатиря, мудреця-самітника. Увіраження лінгвокультурологічної семантики пов'язане також із широким функціонуванням фольклоронімів *Кирило Кожум'яка*, *урочище Кожум'яки* в літературно-художньому дискурсі, зокрема комедії І. Нечуя-Левицького «На Кожум'яках», однойменних творах – драмі-казці «Микита Кожум'яка» О. Олеся, поемі В. Малика та інших художніх інтерпретаціях.

Фольклорні тексти про Олексу Довбуша (народна пісня «Гаєм, гаєм зелененьким» («Пісня про Довбуша»), казка «Довбуш карає пана», легенди) засвідчують широку панораму топонімів Гуцульщини як самобутнього історико-культурного регіону й актуалізують семантику місця народження керівника опришків, окреслюють територію його діяльності – *Карпати*, *Гуцульщина*, *Черемош*, *Космач*, *Печеніжсин* / *Печеніжска*, *Яблунів*, *Жаб'є*, *Ілєць*, *Грибково*, *Поруб*, із якими пов'язані популярні сюжети і колоритна образність численних літературно-художніх текстів про Олексу Довбуша: «Страсний четвер» (1852) М. Устияновича, «Довбуш, або Громовий топір і знахарський хрест» (1862) Ю. Федьковича, «Петрії й Довбушуки» (1910) І. Франка, «Довбуш» (1920) Г. Хоткевича, «Довбуш» Л. Первомайського (1946), «Олекса Довбуш. Таємниця сили» (2020) В. Карп'юка, «Бартка Довбуша» Шмуеля Агнона. Самобутні топоніми й антропоніми постають на тлі оригінальної діалектної лексики в казці «Довбуш карає пана» (*процес* – суд; *процесуватися* – судитися; *правити* – вимагати; *бук* – палиця, *куля* – сніп), яка поглиблює семантичну виразність та стилістичні колорити етнокультури Гуцульщини.

Фольклорні зразки, зокрема різні типи паремій, засвідчують багатоманітність лінгвокраєзнавчих смислів і контекстних інтерпретацій топонімів, серед яких найбільш уживаним постає астіокультуронім *Київ*, що набуває значення історичного й духовного центру держави, основної мети мандрівок, подорожей (*Язик до Києва доведе, а в Києві заблудить*), постає на тлі назв навколишніх населених пунктів (*На кого біда нападе, то до Києва йде, а як біда минеться, то із Броварів вернеться*); вживається в контексті назв інших історико-етнографічних регіонів для передачі семантики єдності (*Про Київ не жахайсь, до Волині пригортайсь, а Покуття тримайсь*); представлений у конструкціях для зображення векторів міжкультурної комунікації з іншими країнами та їх визначними містами (*Від Києва до Кракова всюди біда однакова*); бере участь у позначенні й тлумаченні абстрактних понять (*У городі бузина, а в Києві дядько* – «абсурдність, нісенітниця»); виступає у складі каламбурів на означення родинних зв'язків, свояцтва (*Тільки й рідні, що в Києві Химка*); позначає застереження, табу (*Язик до Києва доведе, а часом і до кия*; *У Києві не женись, а в Ромнах коней не міняй*).

У паремійних текстах досить активно функціонує гідронімія (потамоніми, пелагоніми, лімніоніми) для представлення уявлень як про ландшафтні характеристики місцевості, так і про спосіб життя, світогляд, ментальні ознаки певних регіонів, міграційні процеси, ставлення народу до важливих для життєдіяльності природних об'єктів, зокрема водойм, з якими пов'язані важливі духовні смисли: *Я не до Вас, я до Дунаю*,

водиці нап'юсь, та й додому поїду; Ворскла – річка невеличка, береги ламає; Прут – річка дика: викидає з хати, чи ти хлоп чи ти владика; Хоч поїдеш за Тису, і там не знайдеш повну мису.

У контекстах байок Григорія Сковороди відзначаємо як макротопоніми, зокрема гідроніми Дунай, Дніпро, так і місцеву ойконімію – Харків, Бабаї, Кременчук, що дозволяє простежити етнічну специфіку художньої географії Слобожанщини як місця народження, творчості, плідного духовного життя філософа: у назві збірки «Байки харківські» відтопонімний ад'єктив *харківські* набуває значення локалізації подій, а також символізує характерний світогляд свободомислення, особливий тип слобожанського менталітету, прикметними ознаками якого є дух наукового й практичного пошуку, художнє представлення якого знайшло продовження у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка, Петра Гулака-Артемівського, митців Харківської школи романтиків, вплинуло на подальше формування стилістики місцевого слобожанського колориту.

Макротопонім *Харків* у прозовому дискурсі й драмах Г. Квітки-Основ'яненка набуває значення центру етнобуття Слобожанського краю, а в контексті інших онімних назв на позначення навколишніх населених пунктів (*Липці, Водолаза, Деркачі, Вільшана, Коломак*) та окремих історичних районів міста (*Гончарівка, Заїківка, Іванівка, Залопань, Москалівка*) постає як концептуальна тополексема; герої-харківці зображаються як досвідчені, обізнані, долучені до активної життєдіяльності, шанують і поважають свій край: «Ну-ну! І проворна, і жартовлива була, та такі і світу видала: аж два годи у Харкові по мойкам заробляла, так її вже не вчити: усе знала»; «О, та баба ж козир була! Одно вже те, що харківська родом, а цокотуха та й цокотуха... Узлясая над усіма перекупками отаманувати і від десятицьких, від голови та й від самого писаря оборонять; тільки щоб усі перекупки її слухали, і, що скаже, щоб сповняли, і, чого потребує, щоб поставляли» [11, с. 3].

Слобожанський геопростір активно репрезентований у оригінальних пейзажних картинах, представлених у текстах харківських романтиків: топоніми (*Слов'янськ, Тор, Оскіл, Дінець, Святі Гори*) набувають у творчості Михайла Петренка виразних краєзнавчих смислів у контексті урочисто-піднесеного зображення місця народження поета, його малої батьківщини, де художня виразність досягається вживанням ойконіма *Слов'янськ* у формі вокатива, який актуалізує краєзнавчі смисли й створює стилістичні відтінки романтичного звеличення, підкреслено емоційного сприйняття, захоплення, схилення перед естетикою й етнічною привабливістю місцевого ландшафту: *Ось-ось Слов'янськ! Моя родина! / Забилось серденько в грудях, / Пригнулись до землі коліна, / А очі плавають в сльозах! Слов'янськ, Слов'янськ! Як гарно ти / По річці Тор, по рівнині, / Розкинув пишні садки, / Квіти пахучі по долині / І так красуєш собі!* [12, с. 290].

Етнокультурний і геополітичний образ *Криму* постає у Лесі Українки через описові конструкції із яскравими епітетними характеристиками-перифразами (*південний край, сторона прекрасна, ясна країна*), де через систему контрастів, антитез засвідчено зображенням Криму як колоритного географічного й історико-культурного регіону із самобутніми традиціями: з одного боку, як країну краси, мрії, ідеалу на тлі романтичного морського пейзажу («*Править хтось малим човенцем, / Стиха весла підіймає, / І здається, що з весельця щире золото спадає*» [13, с. 72], з іншого, показано складність історичних реалій,

пов'язаних із визвольними змаганнями кримських татар, відсутністю умов для етнонаціонального поступу: «*Як розбитий човен безталаний / Серед жовтих пісків погибав, / Так чудовий сей край богоданий / У неволі в чужих пропадає*» [13, с. 76].

Для відтворення етнокраєзнавчої специфіки історичної прози значну семантико-змістову й стилістичну роль відіграють назви історико-етнографічних регіонів як найбільш яскравих носіїв інформації про специфіку духовної й матеріальної культури різних країн з оригінальними рисами їх окремих областей, земель, штатів, країв, серед яких переважно однокомпонентні (*Гуцульщина, Полісся, Поділля, Покуття, Ополля, Галичина, Прикарпаття, Буджак, Добруджа, Мазовія, Лотарингія*) та двокомпонентна топонімна лексика (*Правобережна Україна, Дике Поле, Буджацька орда*) [14, с. 76].

Назви літературно-художніх текстів як одиниці, що в згорненому вигляді містять концепцію твору, його основні ідейно-тематичні настанови, також включають власні назви як краєзнавчі маркери різних регіонів, семантика твірних основ яких пов'язана зі специфічними ознаками рельєфу й ландшафтів: «*Верховина*» Марка Черемшини, «*Зелені Млини*», «*Кам'яний Брід*» Василя Земляка, «*Степова Еллада*» Євгена Маланюка, «*Сині Води*» Володимира Рутківського, «*Холодний Яр*» Юрія Горліса-Горського. Назви творів української класики засвідчені також ойконімами та відтопонімною лексикою з метою представлення специфічних світоглядно-ментальних, історико-етнографічних особливостей: «*Конотопська відьма*», «*Сватання на Гончарівці*» Григорія Квітки-Основ'яненка. Історична романістика представлена назвами творів, які кодифікують місця відомих подій, локалізують і характеризують історичні процеси, маршрути подорожей героїв, військових походів, геополітичних і дипломатичних векторів: «*Батурина*», «*Полтава*», «*Над Десною*», «*З-під Полтави до Бендер*», «*Каяла*», «*Зарваниці*», «*Бережани*» Богдаана Лепкого, «*На Кожум'яках*» Івана Нечужа-Левицького, «*Оборона Буші*» Михайла Старицького, «*Берестечко*» Ліни Костенко, «*Іловайськ*» Євгена Положія, «*Ворошиловград*» Сергія Жадана, репрезентують відомі офіційні й менш знані, представлені у фольклорних текстах, літературних творах назви історико-етнографічних регіонів: «*Волинь*», «*Ост*» («*Морозів хутір*») Уласа Самчука, «*Лицарі Дикого поля*» Ярослава Дегтяренка, передають особисті й соціальні настрої, історичні й культурологічні паралелі: «*Іфігенія в Тавриді*», «*Кримські спогади*» Лесі Українки, являють собою образні метафоричні назви з метою створення ефектів як реально-подієвих, так і філософсько-психологічних характеристик: «*Борислав сміється*» Івана Франка, «*Зачарована Десна*», «*Україна в огні*» Олександра Довженка.

Літературно-художні контексти, зокрема поетичні засвідчують різноманітність прийомів актуалізації краєзнавчої семантики, яка ґрунтується на ландшафтних, етнопсихологічних характеристиках, рисах духовної й матеріальної культури, господарської діяльності: «*Поля й поля. Півонія і півень. / Дрімайлівка, Нехаївка, Сватки. / А де ж мої Немиринці і Гнівань, / Велике Дрюкове, Драчі, Шабельники?!*» [15, с. 23].

Як свідчить аналіз, власні назви у фольклорному та літературно-художньому дискурсі функціонують як одиниці, що представляють локальні, ландшафтні, історико-етнографічні особливості, спосіб життя, світобачення народу. Функціонуючи в контексті історичних процесів і культури, топоніми відображають особливості краю, де з'явилися, набули попу-

лярності, переосмислюються й інтерпретуються впродовж тривалого часу, набувають ознак фольклоронімів, лінгвокультури як місцевого, так і загальнонаціонального рівнів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Літературно-художній та фольклорний дискурси постають сприятливим ґрунтом, де найбільш яскраво й оригінально виявляється лінгвокраєзнавча специфіка лексичних одиниць. У колі інших груп (етноніми, катойконіми, діалектизми) найбільш виразними репрезентантами краєзнавчої семантики постають власні назви, зокрема топоніми, а також лексика топонімного маркування, антропоніми певної місцевості, оскільки демонструють багатство та різноманітність значень і смислів, які дозволяють усвідомити оригінальні й неповторні риси історико-етнографічних регіонів, областей, країв, які у своїй єдності творять неповторну картину України з її самобутньою культурою, історією, мовою.

Топонімні символи українського лінгвокультурного простору найбільш тісно пов'язані з проявами духовної й матеріальної діяльності, творчості народу, яскраво й колоритно представлені одиницями, які в художньому дискурсі засвідчують місцеву краєзнавчу семантику й стилістику, котра становить значний матеріал для подальших досліджень, перспективи яких вбачаємо у більш глибокому й всебічному аналізі етнокраєзнавчих характеристик топонімів у різних жанрах фольклорного дискурсу та індивідуально-авторських стилях української та світової літератури.

Література:

- Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. К.: Наукова думка. 1995. 362 с.
- Торчинський М., Торчинська Н. Словник власних географічних назв Хмельницької області. Хмельницький: Авіст. 2008. 552 с.
- Лужецька О. Б. Мікротопонімія Південно-Західного Опілля: монографія. За ред. В. В. Грещука. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 369 с.
- Лужецька О. Б. Мікротопоніми префіксально-нульового типу на теренах Південно-Західного Опілля. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23. Т. 2. С. 26–29.
- Муромцев І.В. Словотвірні типи гідронімів (басейн Сіверського Дінця). К.: Наукова думка, 1966. 104 с.
- Ярещенко А.П. Під чаром рідної землі. Посібник з українознавства. Х.: Прапор. 2007. 344 с.
- Ципердюк О., Ошитко Я. Мікротопоніми села Чагрів Рогатинського району Івано-Франківської області: словотвірний аспект. *Український світ у наукових парадигмах. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. Харків: ХІФТ. 2023. Вип. 10. С. 44–48.
- Грещук В., Шкорута Г. Структурно-словотвірна характеристика мікротопонімів села Підпечери Тисменецького району Івано-Франківської області. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Вип. 45. Том 1. С. 196–201.
- Словник української мови в 11-ти томах. К.: Наукова думка. 1970–1980.
- 100 казок. Найкращі українські народні казки. Т. 1. К.: А-БА-БА-ГА-ЛІА-МА-ГА, 2008. 159 с.
- Квітка-Оснот'яненко Г. Сватання на Гончарівці. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1020> (дата звернення: 01.05.2023).
- Українські поети-романтики. Поетичні твори. К.: Наукова думка, 1987. 592 с.
- Українка Л. Твори: В 2 т. К.: Наукова думка. 1986. Т. 1: Поетичні твори. Драматичні твори. 608 с.
- Малик В. Таємний посол: Роман у 2-х т. Х. : Прапор, 1993. Т. 1. 463 с.
- Костенко Л. Берестечко. К. : Український письменник, 1999. 157 с.

Petrova Ozel L. Toponym in the system of linguistics vocabulary: ethno-cultural and literary-artistic context

Summary. The article defines the place of toponymy in the system of linguistic and regional vocabulary – dialectisms, ethnonyms, cathoconyms, folkloronyms, vocabulary representing the spiritual and material culture of the people. Along with the various functions performed by toponyms in folklore and literary and artistic texts (identification of the place of the event, nominative-identification, informative-cognitive, emotional-expressive, cultural-representative), toponyms appear as units that actualize a broad system of linguistic and regional semantics: they characterize artistic landscapes that serve as an artistic background for the characterization of characters, thanks to the extensive historical and cultural information attached to them, appear as folkloronyms and linguoculturalisms.

Toponyms in folklore and literary and artistic texts of different periods became the material for the research, the theoretical basis of the research was the work of domestic linguists, leading scientists in the field of toponymy S. Verbych, V. Horpynych, V. Luchyk, P. Chuchka, M. Khudas, K. Tyshchenko, M. Yanka, I. Muromtseva, K. Tsilyuka, M. Torchynskyi, as well as O. Karpenko, Y. Karpenko, G. Lukash, G. Shotova-Nikolenko, N. Sokil-Klepar, O. Luzhetska, E. Chernyakhivskaia, O. Tsyperdyuk, V. Greschuk, M. Golyanich.

In the course of the study, macro- and micro-toponyms of different types and structures, representing local lore features – landscape, administrative-territorial, historical, cultural, were systematized and analyzed. Among the most used and semantically significant for the reproduction of regional semantics are toponyms-linguistic cultures (Kyiv, Kozhumiya, Kharkiv, Honcharivka, Vodolaga, Konotop, Sloviansk, Dnipro, Crimea, Danube, Cheremosh, Zaporizhzhia, Hutsulshina, Polissia, Pokuttia), as well as toponyms presented in the titles of literary and artistic texts as special units that, in a condensed form, contain the concept of the work as a carrier of local history information.

The research emphasizes that toponymic names in literary, artistic and folklore texts as representatives of historical and ethnographic regions testify to the linguistic and regional specificity of the works, playing the role of markers of local color – localization of natural landscapes, forms of traditional life, customs, types of economic activity, outlook and mentality.

Key words: linguistic vocabulary, onomastics, onyms, toponyms, dialectisms, ethnonyms, folkloronyms, linguistic culture, linguistic regional studies.